
RAPPORT

KUNDE	Københavns Kommune
OPGAVE	REVISION AF KOMMUNENS ARBEJDE MED INDFRIELSE AF FORPLIGTELSER I "DOGME 2000"
RAPPORT NR.	KBH-Dogme/04/04
UDARBEJDET AF	Lead auditor Annette Kromann Auditor Ninna Johnsen København den 24. januar 2004

DET NORSKE VERITAS, DANMARK A/S

SAMMENFATNING

DNV har gennemført en revision af Københavns Kommunes efterlevelse af de opstillede mål i Dogme 2000.

Revisionen er gennemført den 6. – 8. oktober 2004 samt 18 - 21. oktober 2004 (interviews med udpegede personer i Københavns Kommune).

Konklusionen er, at der er sket fremdrift indenfor for eksempel etablering af Agenda 21 handlingsplan samt stillingtagen til begrebet "Økologisk råderum". Samtidig er det, som det også var tilfældet ved den forrige revision, konstateret, at områderne økologisk kost, den lokale forankring og miljøcertificering forsat er i fremdrift.

UDFØRT AF	GODKENDT AF
Lead auditor Annette Kromann Lead auditor Ninna Johnsen	Underdirektør Jens Peter Høiseth

1. FORMÅL

Formålet med revisionen er:

- at give en statusvurdering af kommunens præstation i forhold til de vedtagne mål,
- at vurdere fremdriften i forhold til tidligere og
- at udpege eventuelle svagheder af betydning for det videre arbejde.

2. REFERENCER

Oversigt over modtaget og indsamlet dokumentation fremgår af bilag 1 (se afsnit 7)

Vurderingen er baseret på:

- **Dogme 2000** for kommuner og miljø, dateret 18. marts 2003
- Samarbejdsaftale om Dogme 2000 for kommuner og miljø, dateret 12. september 2000
- Revision af kommuners arbejde med indfrielse af forpligtelser fastlagt i ”Dogme 2000”, dateret 25.05.00.

3. REVISIONSMETODE

Revisionen er gennemført ved interviews af nøglepersoner samt involverede ansatte i kommunen til efterprøvning af implementeringen. Omfang af interviews er fastlagt som en stikprøve, hvor udgangspunktet har været at se på et udpluk af aktiviteter/områder i alle forvaltninger. Derudover er der dels udleveret materiale som forberedelse til de planlagte interviews og dels er en række dokumenter modtaget i forbindelse med de enkelte interviews som underbygning. Denne rapport er derfor ikke et udtryk for et totalt overblik over de igangværende aktiviteter, men som et resultat af en stikprøve af enkeltaktiviteter i kommunens dækningsområde.

4. FORLØB AF REVISION

Revisionsforløbet indledtes med et møde med dogmekoordinatorer Lasse Kenborg og fra Københavns Kommunes Miljøkontrol. På baggrund heraf er der i samarbejde med dogmekoordinatoren udvalgt områder og nøglemedarbejdere indenfor kommunens forvaltninger. Efterfølgende er relevant og tilgængelig dokumentation udleveret (se bilag 1). I forbindelse med revisionen er der modtaget supplerende materiale.

Selve revisionen gennemførtes som interviews af politikere og medarbejdere på alle niveauer i organisationen. Revisionen blev afsluttet med et møde, hvor de overordnede hovedkonklusioner blev fremlagt for medlemmerne af Dogmeforum. I bilag 2 forefindes interviewliste.

5. RESULTATER

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<p>1a Grønt regnskab udarbejdes årligt. Kommunens geografiske grænser ses som grænse om et lokalsamfund, der samlet er forpligtet på målsætningerne. Grønt regnskab omfatter derfor mindst kommunens egne bygninger, alle boligområder samt erhverv.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Der udarbejdes fortsat to grønne regnskaber - Københavnernes grønne regnskab og Københavns Kommunes grønne regnskab. • Københavnernes grønne regnskab offentliggøres også i år elektronisk, men der er i år udarbejdet en supplerende pjece med udvalgte resultater. • Det ene, Københavns Kommunes grønne regnskab, dækker de kommunale bygninger, dvs. daginstitutioner, skoler og andre kommunalt ejede bygninger. Det andet, Københavnernes grønne regnskab, omfatter boligområder og erhverv. • Der arbejdes på at opnå, at de grønne regnskaber i fremtiden i højere grad end tidligere vil blive anvendt som miljøopfølgende (strategiske) værktøjer. <p>Konklusion: Fuld opfyldelse</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<p>1b Grønt regnskab skal gøre rede for udvikling i genanvendelse af affald og mindst omfatte forbrug af fjernvarme, elektricitet, gas, olie, trafik, grundvand og pesticider.</p>	<p>Københavns Kommunes grønne regnskab 2003:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Der er redegjort for forbrug af varme, el og vand for de seneste 3 år. • Olie benyttes i så lille omfang (96 % af det samlede forbrug udgøres af fjernvarme), at det ikke vurderes relevant at opgøre. • Der er i forbindelse med regnskabet foretaget en spørgeskemaundersøgelse, der giver et overblik over affaldssorteringen indenfor en række fraktioner (flasker/glas, papir, pap og karton, elektronisk affald, storskrald, kølemøbler og farligt affald) samt sortering af farligt affald indenfor forskellige typer af områder. • Udviklingen i forbrug af pesticider er medtaget. <p>Københavnernes grønne regnskab 2003:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Der er redegjort for forbrug af energi i form af el, fjernvarme og gas. Endvidere er den procentvise andel af energiforbrug frembragt ved vindkraft opgjort. • Der er redegjort for forbrug af vand fordelt på husholdninger, erhverv, institutioner og fritid samt til brandslukning, ledningsarbejder, utætheder o. lign. Forbruget er dels opgjort pr. indbygger pr. døgn og dels som et samlet forbrug. Derudover er forbruget fordelt på husholdningsaktiviteter angivet, og endelig er antallet af vandboringer (samt antal lukkede boringer pga. forurening) anført. • Der er redegjort for de samlede affaldsmængder samt for genanvendelsesprocenten fordelt på bygge- og anlæg samt erhverv og husholdninger. Data for 2003 for erhverv og bygge- og anlæg mangler, idet disse ikke var tilgængelige da regnskabet blev udarbejdet. Data fra tidligere år er med. Endvidere er der anført data for indsamlede mængder af glas, papir, farligt affald og pap til genanvendelse (fra husholdninger) samt indsamlet husholdningsaffald fordelt på obligatoriske sorteringstyper. • Der er redegjort for biltrafikken opgjort som samlede antal kilometer pr. døgn samt den deraf følgende støjbelastning (omfatter både privat og offentligt kørte km). • Endvidere er udviklingen i antal kørte km på cykel, udviklingen i antallet af biler samt fordelingen mellem bil, cykel, gang og kollektiv trafik til arbejdspladser diskuteret. Der mangler data/figurer på hjemmesiden til at understøtte de verbale beskrivelser. • Forbruget af pesticider på kommunens offentlige arealer er anført, og regnskabet er i år udvidet med opgørelser over privatforbrug (boliger og erhverv) i Vanløse. <p>Konklusion: Fuld opfyldelse</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<p>1c Grønt regnskab skal på basis af forbrugene oplyse områdets samlede bidrag til forureninger (f.eks. NO_x og klimaændring (f.eks. CO₂)).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • I 'Københavnernes grønne regnskab 2003' redegøres der for udviklingen i CO₂- og NO_x-udledningen som følge af energiproduktion. Forureningsbidraget fra trafik og affald er ikke medtaget for 2003 (var tidligere med for CO₂), da disses beregningsgrundlag er for usikkert. En egen beregningsmodel er under udarbejdelse, så indikatorerne kan blive omfattet fremover. • I 'Københavns Kommunes grønne regnskab 2003' er anført at kommunen årligt udleder 109.000 tons CO₂ som følge af energiforbrug. Udledning som følge af affaldsbehandling og transport samt NO_x-udledning er medtaget i Københavnernes grønne regnskab, idet dette dækker hele den samlede udledning for det geografiske område. <p>Konklusion: Udbredt implementering Opfyldelse</p>
<p>2a Agenda 21 omfatter det samlede lokalsamfund ligesom grønt regnskab.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Forslag til Agenda 21 plan har været i offentlig høring juni-september 2004, herunder borgermøde i august (ca. 100 deltog). 18 høringssvar er indkommet (udelukkende fra organisationer). Høringssvarene har blot dannet grundlag for enkelte konkrete ændringer i det udsendte forslag. • Med det fremlagte udkast, vil Dogmerne og Agenda 21 blive samlet, hvilket giver en systematisk tilgang til gennemførelse og opfølgning på miljøarbejdet i kommunen. Der er tale om en ambitiøs plan og specielt det at der nu gives en samlet mulighed for opfølgning, er meget positivt. • Der skrives pt. på indstilling til opfølgning på planen samt implementeringen. Der lægges op til, at der etableres en styregruppe med ledelsesrepræsentanter for alle forvaltninger, og med miljøkontrollen som koordinator. • Første status på Agenda 21 planen vil blive udarbejdet inden udgangen af 2005, og det vurderes at de største opgaver i forbindelse med gennemførelsen af planen kræver omfattende ressourcer af alle forvaltninger. <p>Konklusion: Fremdrift</p>
<p>2b Agenda 21 skal indeholde mål for ressourceforbrug og miljøbelastning, som bygger på princippet om økologisk råderum.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dogme styregruppen har vurderet, at begrebet "økologisk råderum" er meget vanskeligt at anvende som metode til fastlæggelse af mål. Der arbejdes på at finde en alternativ definition for økologisk råderum. Københavns kommune har fået til opgave at udarbejde et oplæg. Der arbejdes på, at begrebet "økologisk råderum" erstattes af en række definitioner for, hvornår der er tale om bæredygtighed. F.eks. at der ikke må anvendes mere vand end der kan gendannes. Det er på grundlag af disse udsagn, den enkelte kommunes opgave at definere, hvad dette reelt betyder i den pågældende kommune. Definitionerne fremlægges i december 2004 for de andre Dogmekommuner. <p>Konklusion: Startfase Fundament etableret</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
2c Agenda 21 I erkendelse af, at den offentlige sektor må påtage sig rollen som drivkraft i omstillingen til bæredygtighed, gælder særligt at:	<ul style="list-style-type: none"> • Der er opstartet et projekt under Life-programmet, der har til formål at udvikle DOGME generelt, herunder at udvikle DOGME principperne samt revision af dogme.

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<ul style="list-style-type: none"> • mindst 75 % af det offentlige fødevarerforbrug skal være økologisk 	<ul style="list-style-type: none"> • Fremdriften i forbrug af økologiske fødevarer er omfattet af en handlingsplan i Miljøkontrollen. • Kantiner: Der er udarbejdet en status for projektet i sommeren 2004. Af de 15 startende kantiner har de 14 gennemført projektet. Status er at der er opnået en økologiprocent blandt disse på 56 i gennemsnit, dækkende over udsving mellem 13 % og 84 %. 4 kantiner er over 75 %. • Plejehjem: Projektet er i gang og målet er at 8 plejehjem vil blive omlagt til 75 % økologi i løbet af 2005. Af disse 8 har ét køkken et økologisk fødevarerforbrug på 57% (oktober 2004), mens resten endnu ikke har noget økologisk fødevarerforbrug. Interview med økonoma gav indtryk af stor entusiasme, og der ses frem til at skulle lave mere af maden selv i modsætning til nu, hvor der bruges stor grad af halvfabrikata. Det anses for uproblematisk at opnå en økologiprocent på 50 og måske højere. Fra forvaltningens side afventer man spændt erfaringerne fra dette projekt før der tages stilling til igangsætning af flere projekter. • På daginstitutionsområdet er økologiprocenterne opgjort som følger: Vuggestuer 84 %, børnehaver 79 % og integrerede institutioner 90 %. Tallene baserer sig på opgørelser for 4 bydele. I alt er 101 institutioner i de 4 bydele fuldt omlagt. • Der foretages ikke løbende måling af daginstitutionernes indsat, men kun når projektet er gennemført. Det bør overvejes om, det vil være hensigtsmæssigt at der følges op løbende, da mange forhold kan påvirke det fremtidige arbejde (ny leder, nye medarbejder m.m.). • På de 14 døgninstitutioner er der gennemsnitligt opnået 72 %. Heraf har 8 over 75 % og 2 har 72 hhv. 73 %. • På skoleområdet er 60 % af skolemaden økologisk (dvs. mad solgt fra skoleboder). Produktionen skal samles i 'De Gamles By' (plejehjem), hvilket måske kan have en afsmittende effekt på produktionen til beboerne dér. • En opgørelse fra oktober 2004 giver overblik over omfanget af institutioner omfattet af Dogme Økologi Projektet: Daginstitutioner: 210 ud af 522 Kantiner: 14 ud af 53 Døgninstitutioner: 14 ud af 75 (15 nye starter omlægningsaktiviteter i 2005. Plejehjem og produktionskøkkener: 8 ud af 38 Skoler: 45 ud af 65. • Udover at opnå indførsel af økologiske fødevarer bidrager projekterne med en anden betydelig sideeffekt, nemlig at der i forbindelse med kortlægningen er skabt overblik over kostsammensætningen og hvorvidt den er dækkende ernæringsmæssigt. Dette har i flere tilfælde ikke har været tilfældet tidligere. På den måde bidrager økologiprojektet også positivt til at skabe fokus på at sikre korrekt ernæring. • Der arbejdes pt. på at få overført midler til næste års budget til gennemførsel af projekt om indførsel af økologiske fødevarer på idrætsområdet. • I forbindelse med at Københavns Energi skal flytte til nyt domicil er der fastsat mål vedr. forbrug af økologiske fødevarer. <p style="text-align: center;">Side 8 af 20</p> <p>Delkonklusion: Fortsat fremdrift Implementering</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<ul style="list-style-type: none"> herbicer ikke anvendes	<ul style="list-style-type: none"> Vej & Park er det eneste sted, hvor der er et kommunalt forbrug af pesticider, og der pågår en afviklingsplan, der skulle være færdig med udgangen af 2006. Der bruges kun pesticider ved dispensation. <p>Delkonklusion: Fuld opfyldelse</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<ul style="list-style-type: none"> • kommunen skal efterleve miljømæssigt bæredygtige retningslinier inden for bygge- og anlægsområdet 	<ul style="list-style-type: none"> • 3. revidering af kommunernes egne retningslinier er under udarbejdelse. Den nye udgave bliver meget anderledes en tidligere, da den i højere grad indeholder funktionskrav (f.eks. maksimalt forbrug af varme i ejendommen). Tidligere var der kun krav til virkemidler (f.eks. isolering, termovinduer osv.). Et krav fremover bliver bl.a. at der skal ske miljørigtig projektering. Et nyt IT-værktøj forventes færdigt i marts 2005; KK Planner, der kan anvendes både til planlægning af nybyggeri og renovering. Der er store forventninger til dette værktøj. Værktøjet forventes at lette arbejdet meget, og tager også højde for økonomi/sociale forhold/miljø i en sammenhæng. F.eks. er indlagt hvilke prioriteringer, der vægtes højest ved en given bygningstype. Et eksempel herpå er skoler, hvor indeklima vægtes højt, og hvor energiforbrug er sekundært. I forbindelse med miljøvurdering af indstillinger forventes det, at retningslinierne vil få en central placering i fremtidige indstillinger vedr. byggesager. • Evaluering af den tidligere indsats er netop rundsendt, men ikke offentlig. • Fælles retningslinier for dogme-kommunerne er under udarbejdelse. • Projekt på Hedebyvej er evalueret ud fra krav, anbefalinger og visioner. Retningslinierne kom under byfornyelsen, hvilket vil sige at retningslinierne ikke bygger på erfaringerne fra dette projekt. Den 23/10 kommer slutevaluering af projektet; borgeres indtryk, økonomiske forhold, hvad har parterne fået ud af det (salg, udvikling mm.) osv. • Efter udsagn bliver alt støttet byggeri, der kommer igennem Plan & Arkitektur kontrolleret for efterlevelse af kommunens egne retningslinier. • Der er givet udtryk for at det pga. økonomiske begrænsninger oftest ikke er muligt at vælge de mest optimale løsninger. Dette kræver typisk større investeringer i anlægsfasen og det rummer økonomien ofte ikke mulighed til. I den sammenhæng er det kommet til udtryk, at man håber at beslutningen om at samle alle ejendomsenheder pr. 1. jan. 2006 vil give bedre mulighed for at tilgodese dette. • Interview med selvstændig arkitekt peger på at for at sikre miljørigtig projektering, er det vigtigt at se på totaløkonomien i et projekt, og dermed også driftsfasen, og ikke kun på anlægsfasen som det ofte er tilfældet i dag. • I Københavns Energi er kravet om partikelfiltre på køretøjer udvidet til også at omfatte traktorer og minigravere. • Flere har udtrykt ønske om, at der bliver gennemført en evaluering/undersøgelse af effekterne af kravene i kommunens retningslinier for bæredygtigt byggeri. Der ønskes en tryghed for at bestræbelserne (og økonomien i det) er umagen værd. <p>Delkonklusion: Udbredt implementering (Opfyldelse)</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<p>3a Miljøarbejdet skal forankres Boligområderne skal inddrages i udarbejdelse af lokale Agenda 21'ere</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De 3 Agenda 21 centre er nu i fuld gang, og evaluering skal nu gennemføres og foreligge i marts 2005. Det er revisionens opfattelse, at centrene har fået godt fat, og at der er gennemført en lang række aktiviteter i lokalområdet (i henhold til arbejdsprogram og årsplaner). Et eksempel på et succesfuldt projekt har været at der over en periode er plantet 758 planter på Indre Nørrebro. Dette vidner om stor interesse fra borgere, der løbende har henvendt sig efterhånden som de har erfaret/set at der har været gennemført plan-teaktioner. • Det er centrenes opfattelse, at de også fungerer som bindeled mellem borgere og kommunen, og har til opgave at skabe forståelse og sammenhæng for borgerne i forhold til de tiltag (til tider uforståelige for borgerne), der sættes i værk fra kommunens side. Det er centrenes opfattelse, at de ser sig selv som en tillægsressource for de forskellige aktiviteter, der sættes i værk af forvaltningerne. Et eksempel herpå er økologiprojektet rettet mod institutionerne, hvor Agendacenter Bispebjerg samtidig gennemfører informationsindsats rettet mod forældrene. Endvidere samarbejdes der i stor udstrækning med de igangværende kvarterløftsprojekter, eksempelvis Kvarterløft Nord-Vest. • Flere af centrene begynder at få henvendelser med idéer og ønsker om konkret hjælp til aktiviteter, og eksempelvis har Agendacenter Sundbyøster ca. 500 besøgende om måneden på deres hjemmeside. • Det er centrenes oplevelse, at der er større bevidsthed og accept af centrene i forvaltningerne (i forhold til Grøn Guide-ordningen), og det er en stor hjælp for centrene i deres behov for kontakt og spar-ring med diverse forvaltninger. • Agendacenter Bispebjerg har skabt en kontakt til Frisørskolen (ligger i lokalområdet), og via stor interesse for et temamøde i Københavns Miljønetværk om 'økologiske frisører' har opnået tilsagn fra skolen om at oprette en 'økologisk linie'. • Der er afsat 3,5 mio. til etablering af nye centre for de kommende 3 år. 3 ansøgninger er indstillet til oprettelse. • Københavns Miljøpris 2004 er givet til agendagruppen i Kgs. Eng-have for deres arbejde med bekæmpelse af bjørneklo. Der er tale om en langvarig indsats (7-10 år) med systematisk, dog faldende aktivi-tet. Dette har bl.a. betydet, at Vej & park har henvendt sig for a få del i erfaringerne. • Ordningen med de Grønne Guider stopper ved det kommende års-skifte. De interviewede Grønne Guider er ikke i tvivl om at der fort-sat vil ske miljøarbejde i deres områder, men er også ret sikre på at det vil få et mindre omfang end i dag, såfremt der ikke i stedet op-rettes agendacentre som kan sikre fortsættelsen af den grønne guides rolle som bl.a. netværksdanner og -vedligeholdere og admi-nistrativ hjælp. Uden den form for hjælp kan der være nervøsitet for at aktiviteten lokalt vil dale gradvist, fordi det er slidsomt at deltage i frivilligt arbejde, og opbakning og ressourcer er en stor hjælp, hvis ikke en forudsætning for miljøarbejde på lang sigt. Den samme holdning er der givet udtryk for fra agendaforeningen på ydre Nør-rebro. • Ca. 10.000 børn besøger årligt Energi- og Vandværkstedet.

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • Delebilsordning er under opbygning flere steder i kommunen. På Nørrebro er der dannet en lokal forening og der er pt. 9 biler og 4 på vej. Ordningen vokser med stor hast i øjeblikket. Blandt brugerne er der gennemført et undersøgelse som siger, at 7 ud af 22 har afskaffet deres egen bil, og kun 1 ville have købt en ny bil, og resten ville have købt en gammel bil, såfremt ordningen ikke fandtes. Der var en svarprocent på 50. På Christianshavn er der tæt på at være nok interesserede (kræver 5 tilmeldte) til at ordning kan etableres, og den første bil kan købes. • Kvarterløftsprojektet i Tingbjerg har endnu ikke konkretiseret miljøindsatsen endnu, men det er en klar målsætning, og er specificeret i kommissoriet. Nogle aktiviteter er dog besluttet, eksempelvis opsætning af individuelle vandmålere, etablering af nærmiljøstationer. • Udover de kvarterløftsprojekter, der er gennemført og stadig pågår, er der to områdefornyelser på vej, nemlig 'Øresundskvarteret' og Mimersgade inkl. Mjølnerparken. • For at sikre fortsat forankring er der for tre af de tidligere kvarterløft (Holmbladsgade, Kgs. Enghave og Nordvest) etableret kvarterråd bestående af repræsentanter fra lokale netværk. Omfanget af kvarterrådets miljøfokus er dog ikke klart. • Der er gennemført en informationskampagne overfor forbrugere ved KE ligesom emnet har været med på Miljøfestivalen via Bispebjerg Miljøcenter. • Den forholdsvis nye ordning med Grønt Diplom til boligafdelinger begynder nu at give konkrete eksempler i kommunen (5 stk.), og i boligselskabet 3B arbejdes der målrettet mod disse diplomer, da det giver nogle konkrete miljøeffekter. I 3B ser man det som en mulighed for at få styrket kommunikationen mellem kommunen og boligselskabet, og det ses som en direkte understøtning af dogmet om lokal forankring. • Der er udgivet et "affaldshjul" (guide til minimering af kemikalier), ud fra den filosofi, at mindre brug af farlige kemikalier, betyder færre mængder bortskaffet farligt affald – bevilling 100.000 kr. Hjulet er delt ud til borgeren ved miljøfestivalen. Der er ikke lavet nogen evaluering af, hvordan borgerne har modtaget den. • Der er afholdt borgermøde i forbindelse med den nye affaldsplan. 4 borgere deltog. • Øresundsmiljøskolen er startet i forår 2003. Skoletjenesten/naturvejleder. Tilbydes til skoler, børnehaver, gymnasier, borgere. Evaluering er under udarbejdelse. • Kvartersmiljøstationen i Gartnergade er under ombygning, så den kommer til at fremstå som noget "der falder ind i" bymiljøet. Station i Møllegade etableres næste år. Ambitionen er 2-3 nye pr. år. • Der er gennemført et projekt i Mjølnerparken (97% nydanskere) og Apostelgården (63% nydanskere), omkring minimering af affald og vandforbrug. Erfaringerne er formidlet ud, bl.a. på nettet samt gennem kampagne til alle boligselskaber i DK, international m.v. Projektet har været en stor succes, dog er der ikke afsat midler til løbende opfølgning. <p style="text-align: center;">Konklusion: (Fremdrift) Implementering</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<p>3b Miljøarbejdet skal forankres Erhvervslivet skal inddrages på formaliseret måde i udvikling af bedre miljø. Landbrugsjord skal eksempelvis aktivt søges dyrket økologisk.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Københavns Miljønetværk arbejder på at inddrage butikserhvervene i netværket. Projekt 'Grøn Butik' er igangsat, og der arbejdes med et 3-årigt forløb med etablering af en grøn profil for butikker. Eksempelvis er Amager Centret gået i gang med at opsøge deltagere til projektet. • I Amagercentret arbejdes der i øvrigt løbende med miljøtiltag. Eksempelvis er der stor fokus på affaldssortering, ligesom der løbende følges op på energiforbrug. • Projekt om uddannelse af miljøambassadører og dannelse af netværk for etniske butikker løber frem til februar 2005. Der er pt. uddannet 5 miljøambassadører, som har deltaget i et 2-dages kursus hos Miljøkontrollen. Deres rolle er at hjælpe med at kortlægge miljøforholdene i butikkerne og i øvrigt stå til rådighed for miljøspørgsmål. Ligeledes er der indtil nu 10 medlemmer i netværket. Målet for projektet er at uddanne 10 ambassadører, og at 30 butikker deltager i netværket. Hjemmeside er ved at blive udarbejdet. Miljøkontrollens foreløbige erfaring med projektet er at der dels er sket en bevidstgørelse hos de etniske butikker omkring miljøforhold, og dels er der skabt dialog ml. denne erhvervsgruppe og Miljøkontrollen, KE og Fødevarerdirektoratet. • Københavns miljønetværk har nu 56 medlemmer. Der har i 2004 været afholdt ca. 18 arrangementer. • Efter udsagn er miljønetværket en god ide, godt initiativ, positivt. Et udsagn har været at man i fremtiden bør have fokus på at medlemmerne af netværket er på meget forskellige step i miljøarbejdet. <p>Konklusion: Fortsat fremdrift</p>

<i>Mål i Dogme 2000</i>	<i>Resultater</i>
<p>3c Miljøarbejdet skal forankres Kommunens egne forvaltninger og institutioner skal over tid miljøcertificeres og miljøarbejdet inddrages i virksomhedsplaner, personalepolitik m.m.</p>	<p>Generelt</p> <ul style="list-style-type: none"> • Efter udsagn har der i det foregående år ikke været samme aktivitet i Dogme Forum som tidligere, da forvaltningerne er blevet mere selvkørende. Det overvejes at nedlægge dette forum og i stedet slå det sammen med styregruppen for Agenda 21. • Der arbejdes med at indføre "Grønt Budget", hvor hver forvaltning fastsætter grønne budgetmål for at sikre at kommunen, samlet set, lever op til nogle højt prioriterede fælleskommunale miljømål. Der arbejdes på at de prioriterede miljømål bliver miljøledelse og økologi for budgettet 2006. Grønt budget er gennemført som forsøg i Miljø- og Forsyningsforvaltningen, og således på budget for 2005. <p>Miljøcertificering</p> <ul style="list-style-type: none"> • Der er i alt 24 miljøcertificerede institutioner, heraf har 14 EMAS. • Følgende institutioner er miljøcertificeret siden sidste revision: <ul style="list-style-type: none"> Økonomiforvaltningen: Københavns Kommunes Kursuscenter Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen: Vanløse Skoledistrikt (6 skoler) Familie- og Arbejdsmarkedsforvaltningen: 10 daginstitutioner under Lokalcenter Indre Nørrebro Kultur- og Fritidsforvaltningen: Hovedbiblioteket, Ejendomsvedligeholdelse Sundhedsforvaltningen: BST Københavns Kommune Bygge- og Teknikforvaltningen: RIA • Følgende miljøcertificeringsprojekter er i gang: <ul style="list-style-type: none"> - KE - Kommuneteknik København, BTF - Parkering København - Miljø- og Forsyningsforvaltningens Sekretariat - Fritidsinstitutioner i tilknytning til de 6 skoler i Vanløse - Københavns Brandvæsen • Der er ansat miljøkoordinator i FAF til understøtning af miljøarbejdet i forvaltningen, og den hidtil midlertidige ansættelse af miljøkoordinator i KFF er nu blevet fast. Medarbejderen i FAF har skabt overblik over forvaltningens status i forhold til Borgerrepræsentationens beslutninger på miljøområdet og udarbejdet en handlingsplan for den fremadrettede indsats i FAF. • Der er opstillet målsætning i Agenda 21-plan vedr. miljøledelse i kommunens institutioner, men der er ikke bevilget den skitserede økonomi i forbindelse med budgetlægningen for det kommende år. Miljøkontrollen undersøger pt. alternative muligheder for finansiering. • Nye projekter på vej i KFF: Arbejdet med miljøledelse er påbegyndt i forvaltningens administration, som omfatter hele Flæsketorvet 68, Bibliotekernes Fælles Service samt Sekretariatet. Desuden er der lignende projekter i gang i henholdsvis Rengøringservice og Bektjentservice under Ejendomsdrift, samt i Indre By Medborgerhus. Derudover der specifikt indført krav om implementering af miljøledelse i den nye driftsoverenskomst med KI. • Nye projekter i UUF: Det er besluttet at aktiviteterne på Islands Brygge skal omfattes af miljøledelse. <p>Konklusion: (Fundament etableret) Fremdrift</p>

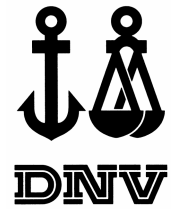
Nedenfor ses grafisk fremstilling af konklusionerne ovenfor:

	Menneskets påvirkning af naturen skal måles	Der skal udarbejdes en plan for forbedring af miljøet: Agenda 21	Miljøarbejdet skal forankres
Fuld opfyldelse	1a, 1b, 1c		
Udbredt impl. og fremdrift	1c	2c	3a, 3b, 3c
Fremdrift		2a	
Fundament etableret		2b	
Startfase			

6 BEMÆRKNINGER/SVAGHEDER

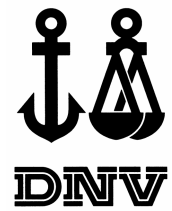
1. Agenda 21 handlingsplanen giver en systematisk tilgang til gennemførelse og opfølgning på miljøarbejdet i kommunen. Det vurderes at implementeringen af Dogmerne i Agenda 21 handlingsplanerne, vil styrke Københavns Kommunes tilgang til Dogme arbejdet.
2. Krav om udarbejdelse af læreplaner i daginstitutionerne, kan med fordel knyttes sammen med de initiativer der er på miljøområdet/miljøledelse. Ved at indarbejde miljø-mæssige forhold i læreplanerne opnås en naturlig integrering af miljøarbejdet i institutionens øvrige arbejde.
3. Der er udtrykt opbakning til Agenda 21-planen fra flere forvaltninger. Der er dog udtrykt bekymring for og stillet spørgsmål ved, hvordan mål i Agenda 21-plan vedrørende indførsel af miljøledelse tænkes finansieret, og i hvilket omfang de enkelte forvaltninger selv skal finansiere projekterne.
4. Det er positivt at opleve, at medarbejdere i mange tilfælde som optakt til interviewet har gennemgået de relevante dogmepunkter i forhold til eget område, og været rundt blandt kolleger og medarbejdere og efterspurgt niveau for efterlevelse. I specielt et tilfælde har det efter udsagn fra en leder af et område givet den pågældende lejlighed til at

sætte yderligere fokus på sit område.

5. Det er efterfølgende oplyst at ved rapportens afslutning er der 90 medlemmer i Københavns Miljønetværk.

7 BILAG

Bilag 1: OVERSIGT OVER MODTAGET DOKUMENTATION

Bilag 2: INTERVIEWLISTE

Miljø- og Forsyningsforvaltningen

Winnie Berndtson, Borgmester Miljø- og Forsyningsudvalget
Hjalte Aaberg
Faris Salim
Jane Drejer Nielsen
Erik Jørgensen
Thomas Christensen
Yvonne Jørgensen
Morten Stanley
Jørgen Lund Madsen
Mariann Andersen
Søren Petersen
Pia Nielsen
Lene Mårtenson
Tøger Nis Thomsen
Annette Lennartz

Bygge- og Teknikforvaltningen

Jens Ole Nielsen, direktør Plan og Arkitektur

Uddannelses- og Ungdomsforvaltningen

Henrik Jønck

Familie- og Arbejdsmarkedforvaltningen

Jørgen Hanghøj
Sine M. Hansen
Søren Lunau Hansen
Marie Tværgaard

Sundheds- og Omsorgsforvaltningen

Lau Svendsen-Tune, vicedirektør
Gitte Madsen
Aukje Olsen
Camilla Warming

Kultur- og Fritidsforvaltningen

Carsten Haurum, adm.dir.
Olga Brüniche-Olsen, vicedirektør
Judith Østergaard

Økonomiforvaltningen

Dan Mogensen
Thomas B. Jørgensen
Birthe Bertelsen
Steen Balslev
Lisbeth B. Jensen, Grøn Guide Christianshavn

Claus Andersen, Grøn Guide Kgs. Enghave
Dorthe Eeren, netværksmedarbejder Kgs. Enghave
Michael Frederiksen, Kvarterløft Tingbjerg
Per Schultze, Kvarterløft Nord-Vest

Andre

Tove Lading, arkitekt
Erik Jørgensen, centerleder Agenda 21-center Indre Nørrebro
Anja Puggaard, centerleder Agenda 21-center Sundbyøster
Astrid Munksgaard, centerleder Agenda 21-center Bispebjerg
Tanja Møller Jensen, centermedarbejder Agenda 21-center Bispebjerg
Amin Bahar, miljøambassadør
Kurt Wriedt, ejendomsinspektør Amagercentret
Heidi Jensen, beboerrådgiver
Erik Jensen, formand for Den Grønne Forening (ydre Nørrebro)
Thorkil Vestergaard, Frivillighedsformidlingen Netvirket
Ole Schultz, DK Natur og Miljø
René Larsen, R98
Jens Prom, Øresundsmiljøskolen
Kurt Kristensen, SBS
Thomas Poulsen, DR - Byen